

d) az Ltv. 9. §-ának (4) bekezdése, továbbá 10. §-ának (2) bekezdésében a „valamint az állami intézmények és a helyi önkormányzati intézmények” szöveg-rész,

e) a könyvtárakról szóló 1976. évi 15. törvényerejű rendelet végrehajtásáról szóló 17/1976. (VI. 7.) MT rendelet,

f) a művelődési otthonokról szóló 3/1979. (I. 20.) MT rendelet,

g) a közművelődésről szóló 1976. évi V. törvény végrehajtásáról rendelkező 1035/1976. (XI. 13.) Mt. h. határozat, valamint a módosításáról rendelkező 23/1982. (V. 24.) MT. rendelet 5. §-a és a 44/1990. (III. 13.) MT. rendelet 18. §-a (2) bekezdésének d) pontja,

h) a helyi önkormányzatok egyes szerveinek és a köztársasági megbízottaknak a közművelődési, közgyűteményi, művészeti, továbbá más kulturális tevékenységekkel kapcsolatos állami-gazgatási feladat- és hatásköreiről szóló 20/1992. (I. 28.) Korm. rendelet 1. §-ának (2) bekezdése, 3. §-a (1) bekezdésének

b)–c) és e) pontja, (2) bekezdésének c)–g) és i) pontja,

i) a művelődési otthonokról szóló 1/1979. (I. 20.) KM rendelet,

j) a könyvtári rendszer szervezetéről és működéséről szóló 5/1978. (XII. 2.) KM rendelet.

(2) A törvény II. részének hatálybalépésével egyidejűleg hatályát veszti:

a) a muzeális emlékek védelméről szóló 1963. évi 9. törvényerejű rendelet, valamint a módosításáról rendelkező 1975. évi 6. törvényerejű rendelet, és az 1981. évi 19. törvényerejű rendelet,

b) a helyi önkormányzatok és szerveik, a köztársasági megbízottak, valamint egyes centrális alárendeltségű szervek feladat- és hatásköreiről szóló, többször módosított 1991. évi XX törvény 126. §-a,

c) az országos múzeumok felsorolásáról szóló 1032/1981. (X. 30.) Mt. h. határozat, valamint a módosításáról rendelkező 31/1989. (XII. 22.) MT. rendelet és az 1022/1991. (X. 23.) Korm. határozat.

INDOKOLÁS

A kulturális javak védelméről és a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről szóló törvényhez

I. részhez

A törvény kezelhetősége érdekében meghatározza a törvényben használt fogalmakat és alapelveket. A tervezet által kijelölt célok, valamint a törvény hatálya bemutatja azt a szerteágazó kulturális területet, amelyre vonatkozóan szabályoz a törvény-tervezet.

[...]

III. részhez

Az információs társadalom és a demokratikus jogállam működésének egyik alapfeltétele, hogy az információk

szabadon áramoljanak, és azok, illetve a könyvtári dokumentumok bárki számára hozzáférhetőek legyenek.

Mindig is a könyvtár volt az az intézménytípus, amelyben dokumentumokat és információkat gyűjtöttek, feltártak, rendszereztek és szolgáltatottak. Felbecsülhetetlen nemzeti értékeket, az egyetemes kultúrához kapcsolódó dokumentumokat, gyűjteményeket őriznek könyvtáraink. Mind a múlt, mind a jelen és a jövő társadalmának működését meghatározza a korszerű könyvtári ellátás biztosítása. A könyvtári ellátásnak segítenie kell az oktatásügy egészét, a kutatásfejlesztést, a közművelődést, a kikapcsolódást, a művészeti életet, a gazdaságot. A könyvtári ellátás fenntartása és fejlesztése tehát az állampolgár és a társadalom

egésze szempontjából is szükséges, ezért a könyvtári és információs szolgáltatások kiemelt állami fenntartása stratégiai jelentőségű.

A könyvtári és könyvtári információs rendszer a nemzeti információs rendszer része, fejlődését meghatározza az elektronizáció, a számítás és kommunikációtechnika fejlődése, a globális, elektronikus vagy digitális és virtuális könyvtár kialakulása. A könyvtári hálózatra alapozva lehet kiépíteni az ország minden települését magába foglaló egységes informatikai rendszert, amely az oktatási-kulturális célokon túl a gazdasági és társadalmi felzárkóztatás elengedhetetlen eszköze.

Az új törvény történeti előzménye hazánkban a XIX. századra nyúlik vissza. Az 1897. évi XLI. törvény „A nyomdattermékek tudományos célokra szolgáló köteles példányainak beszolgáltatásáról” szólt. 1929-ben lépett hatályba a XI. törvény „A múzeum, könyvtár, és levéltárügy némely kérdéseinek rendezéséről”. Az 1956. évi szabályozás után 1976-ban lépett hatályba a 15. sz., még ma is érvényben lévő minisztertanácsi rendelet és ennek végrehajtási rendelete (17/1976. (IV.7.) sz. rendelet), valamint 1978-ban a kulturális miniszter 5. sz. rendelete. Ezek határozták meg a könyvtárak feladatait, a könyvtári szolgáltatásokat, tevékenységeket, a könyvtári együttműködést, a könyvtári állomány védelmét; rendelkeztek a nemzeti könyvtár, a felsőoktatási könyvtárak, a közművelődési, a szak- és az iskolai könyvtárak feladatairól, a könyvtárak fenntartásáról és felügyeletéről, a könyvtári rendszer szervezetéről és működéséről.

A hatályos szabályozást erőteljesen meghaladták mind a társadalmi, mind a szakmai változások.

Az újraszabályozásnak egyrészt azt kell rögzítenie, hogy az állampolgár milyen módon juthat hozzá információhoz és könyvtári dokumentumokhoz, másrészt azt, hogy az állami, az önkormányzati szervek, a gazdasági és az egyéb szervezetek által fenntartott könyvtárak milyen feltételek és szabályok szerint vé-

gezzék nyilvános könyvtári tevékenységüket.

Az új törvény megalkotását az is indokolja, hogy az elmúlt években több olyan törvény született, amely érinti a könyvtárügyet. Ilyen a közoktatási, a felsőoktatási, az adatvédelmi, az önkormányzati, a hatásköri, az államháztartási, a közalkalmazotti, valamint a nemzetiségi és etnikai törvények hatálybalépése.

A törvény megalkotásának szükségességéről a 1062/1996. (VI.4.) kormányhatározat rendelkezik. A kormányprogramnak megfelelően a kormány 1996. évi munkatervre előírta a könyvtári törvény tervezetének elkészítését.

Mivel hazánk az Európai Unió teljes jogú tagjává törekszik, jogrendszerünkbe be kell építeni más nemzetközi egyezmények előírásait is, és velük harmonizációra kell törekednünk, nemcsak jogi, hanem könyvtár szakmai kérdésekben is.

Fontosabb nemzetközi egyezmények: Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata (ENSZ Közgyűlés, 1948. 22. cikkely), a Gazdasági, Szociális, Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségkötvénye (ENSZ Közgyűlés, 1966. 2200. határozat), az UNESCO manifesztuma a közművelődési könyvtárakról (1994.). Az EU dokumentumok közül az Európai Közösségek (később: Európai Unió) Bizottsága (Commission), Tanácsa (Council) és a Európa Parlament könyvtárakat érintő, illetve a könyvtárüggyel érintkező javaslatait, tanulmányait kell számba vennünk. Ezek: Az európai szakinformációs piac fejlesztéséről kidolgozott program (Európa Parlament, 1984.), A könyv: Európa kulturális életének vitathatatlan része (EU Bizottság, 1989.), a könyvtárközi kölcsönzés és a szerzői jogok (EU Bizottság, 1992.), A copyright és más kapcsolódó jogok (EU Bizottság, 1993.), A könyvtári törvénykezés reformja Közép-Európában (EU Tanács, 1996).

Az Alkotmány felsorolja az alapvető jogokat, amelyek közül leginkább a következők érintik az állampolgárok jogait a könyvtári ellátás keretében: a közérde-

kü adatok megismerésének joga; a nemzeti és etnikai kisebbségek joga saját kultúrájuk ápolására, anyanyelvük használatára, az anyanyelvű oktatásra; a művelődéshez való jog; a tudományos és művészeti élet szabadságának joga.

Tehát törvényi szintű szabályozásra van szükség és a törvénynek rendelkeznie kell:

- az állampolgárok információhoz művelődéshez, kikapcsolódáshoz való jogának érvényesítése érdekében szükséges nyilvános könyvtári feladatokról,

- a nyilvános könyvtárak megfelelő működési feltételeit biztosító fenntartói feladat- és hatáskörökről,

- a nyilvános könyvtárak és fenntartói feladatellátási kötelezettségeinek teljesítését lehetővé tevő pénzügyi feltételekről,

- a könyvtárak információs-technológiai fejlesztésének pénzügyi lehetőségeiről,

- azoknak a könyvtári és információs szolgáltatásoknak a finanszírozásáról, amelyek üzleti alapon nem működhetnek,

- a könyvtárak rendszerként való működését szolgáló szakmai feladatokról,

- a könyvtári ellátáshoz szükséges kötelezpéldány-szolgáltatásról.

Az új törvény megfogalmazása során meg kívánjuk őrizni mindazon értékeket, amelyek a magyar könyvtárügy sok évtizedes története során kialakultak.

Ugyanakkor a törvény lehetőségeivel nem csupán megtartani, de fejleszteni is kívánjuk a hazai könyvtári ellátást.

[...]

VI. részhez

A kulturális terület legmeghatározóbb intézményeiben foglalkoztatottak alkalmazásához szükséges egy egységes szempontrendszer kialakítása, amely garantálja e területen dolgozók számára a foglalkoztatás biztonságát, s ugyanakkor azt is, hogy a kulturális alapellátást igénybe vevők magasabb és egységes színvonalú szolgáltatáshoz jussanak.

[...]

RÉSZLETES INDOKOLÁS

A 6–7. §-hoz

A törvény – a muzeológia és a régészettudomány elméleti eredményeit felhasználva – korszerű, átfogó, ugyanakkor pontos, a jogalkalmazók által egységesen értelmezhető meghatározást ad a védelem elsődleges alanyairól: a kulturális javakról mint múltunk és jelenünk megismerésének pótolhatatlan forrásairól, nemzeti és egyetemes kulturális örökségünk elválaszthatatlan összetevőiről.

Különös veszélyeztetettségükre való tekintettel a törvény kiemelten foglalkozik a régészeti örökség védelmével.

Megfogalmazza az államnak, az önkormányzatoknak, az egyházaknak, gazdasági és társadalmi szervezeteknek – a fenti javakkal kapcsolatba kerülő minden állampolgárnak – ezen értékekkel szembeni kötelezettségét, de ezekkel összefüggő jogait is (elsősorban a tulajdonformától független, széleskörű és nyilvános hozzáférhetőség jogát, ill. a tudományos kutatás szabadságának e területen is megjelenő követelményét).

Annak érdekében, hogy a szóban forgó, a nemzet egészének közös szellemi örökségét képező értékek egyenlő hozzáférhetőségét és tudományos, ill. közművelődési célú hasznosítását a jövőben is folyamatosan biztosítani lehessen, a törvény kimondja a felhasználás (az adatfelhasználásra is kiterjesztett) kizárólagosságának, monopolizálásának tilalmát; e javak tulajdonosai és kezelői tehát ilyen jogi elkötelezettséget semmilyen formában nem vállalhatnak.

Kulturális javaink történelmi okokból különböző országok területén is találhatóak. Védelmük érdekében a törvény kimondja az állam együttműködési kötelezettségét más államokkal, nemzetközi szervezetekkel. A magyar állam figyelembe veszi más államok e téren jelentkező érdekeit, ugyanakkor arra törekszik, hogy a területéről törvénytelen módon elszármazott javak visszakérüljenek eredeti tulajdonosukhoz.

A törvény utal a kulturális javaknak (különösen legkiemelkedőbb nemzeti ereklyéinek és műkincseinek, valamint az őket magukba foglaló épületeknek, területeknek) rendkívüli, ill. szükségállapot, természeti katasztrófa, vagy fegyveres összeütközés idején történő megkülönböztetett védelmére. Erre az e tárgyban 1954. május 14. napján Hágában kelt (Magyarországon az 1957. évi 14. tvr-rel kihirdetett) nemzetközi egyezmény, a polgári védelemről szóló 1996. évi XXVII. tv., ill. a végrehajtásról kiadott 196/1996. (XI.22.) Korm. rendelet előírásainak megfelelően kerül sor.

A 8. §-hoz

Abból a célból, hogy az ország területén utódaink számára épségben megőriztessenek és a köz számára hozzáférhetőek legyenek, a kulturális örökség pótolhatatlan és kiemelkedő jelentőségű elemeit különleges védelemben kell részesíteni. Ennek nemzetközileg is általános, hazánkban is hagyományos módja a tárgyak védetté nyilvánítása. Mivel a muzeális gyűjtemények a fenti céllal jöttek létre, az ott őrzött kulturális javak védelmét a múzeumokra vonatkozó előírások biztosítják, a védetté nyilvánítás olyan kulturális javakra vonatkozó, amelyeket nem őriznek szakmai szabályok betartására kötelezett intézményekben.

Az 1963. évi 9. tvr. értelmében a kulturális javakat az arra kijelölt országos közgyűjtemények nyilvánították védetté. Az egyes védetté nyilvánítási szempontokat nélkülöző, nem nyilvános és széttagolt nyilvántartások következtében senkinek nem volt átfogó ismerete a magyarországi védetté nyilvánított műtárgyállományról. Így a védetté nyilvánítás nem a hazánkban található értékek összességéhez viszonyítva történt, hanem esetenként az illetékes múzeum gyűjtőköre, a muzeológus látóköre alapján. Tág teret kaptak az egyéni kutatási, intézményi, kiállítási, szerzeményezési, tehát a cél szempontjából kevésbé fontos, szubjektív kiválasztási

módszerek. E törvény alapján a védetté nyilvánítás kimondása egy központi hatóság által történik, amelynek nyilvántartási rendszere és az általa felkért szakmai testületek összetétele biztosítja az egységes elvek alapján történő tárgyilagós kiválasztást.

Az alkotójuk tulajdonában lévő kulturális javak a szerzői jogi törvény szabályozására tekintettel nem nyilváníthatóak védetté.

A 9. §-hoz

Az 1963. évi 9. sz. tvr. előírta a kulturális javak (muzeális emlékek) bejelentési kötelezettségét. Ezt a jelen törvény nem kívánja fenntartani. Tekintve, hogy pótolhatatlan vagy kiemelkedő jelentőségű kulturális javak nem mindig ismertek, vagy ismeretlen helyen találhatóak, ezért védetté nyilvánításukra bárki tehet javaslatot. A bejelentett tárgyak kulturális jelentőségét szakértői munka alapján lehet helyesen megítélni. Az eljárás azért indul hivatalból, hogy csak valóban indokolt esetben folytassák le.

A védetté nyilvánítás jogerőre emelkedése hosszabb időt vehet igénybe, ezért kívánatos, hogy az eljárásba bevont tárgyat addig is az országban tart-suk és épségét megőrjünk.

A 10–11. §-hoz

Az 1963. évi 9. sz. tvr. alapján kialakult gyakorlattal ellentétben kívánatos, hogy a védetté nyilvánítás kimondására csak valóban indokolt esetben kerüljön sor. Korábban előfordult, hogy a tárgyat csupán feltételezés és nem alapos szakértői kutatómunka alapján nyilvánították védetté. Ezért ez a törvény a védetté nyilvánítási eljárás időtartamát hosszabban – az államigazgatási eljárástól eltérően – 90 napban határozta meg.

A 12. §-hoz

Az 1969. évi 9. sz. tvr. nem írta elő a védetté nyilvánított kulturális javak közhiteles nyilvántartását és annak hozzáfér-

hetőségét. Mindazoknak, akiknek a kulturális javak védelmével kapcsolatban kötelezettségeik vannak, tudni kell arról, hogy az a műtárgy, amellyel kapcsolatba kerültek védetté nyilvánított-e vagy sem. A nyilvántartás kezelésére természetesen vonatkoznak a személyes adatok védelméről szóló 1992. évi LXIII. törvény rendelkezései.

A 13. §-hoz

Az Igazgatóság védetté nyilváníthat gyűjteményt, mint egységes egészet. A védettség a gyűjtemény minden egyes darabjára kiterjed. A védett gyűjteményhez tartozó tárgy bármilyen módon történő elidegenítése csak az Igazgatóság előzetes hozzájárulásával lehetséges.

Az Igazgatóság szakértői vélemény alapján dönt az elidegeníthetőségről. Joga van az ezirányú kérelmet elutasítani, ha az elidegenítés a védett gyűjteményt jelentősen csorbítaná, ill. a védelem indoka jelentősen csökkenne vagy megszűnne.

Az Igazgatóság védetté nyilváníthat kulturális tárgyegyüttest, mint egységes egészet. A védettség a tárgyegyüttes minden egyes darabjára, illetve elemére kiterjed. A védett tárgyegyüttes bármelyik darabja csak az Igazgatóság előzetes hozzájárulásával idegeníthető el. A fizikailag egybeépített vagy egymáshoz kapcsolódó darabokból, ill. elemekből álló tárgyegyüttes nem bontható meg, annak darabjai nem idegeníthetők el.

A más jellegű tárgyegyüttesből történő elidegenítést az Igazgatóság megtilthatja, ha az elidegenítéssel a védettség indoka jelentősen csökkenne vagy megszűnne. Az Igazgatóság dönt arról is, ha az elidegeníthető tárgy védettsége megszűnik (vö. 10. §.b.) vagy a tárgy egyedileg védett marad.

A 14. §-hoz

A védett tárgy tulajdonosának kötelezettségeit a törvényben kell rögzíteni, mivel ez egyben a tulajdonjog gyakorlásának korlátozását is jelenti. A hatósági el-

lenőrzés módját, a védett tárgyak kiállításiának, ill. tudományos kutatásának feltételeit – a tulajdonos érdekeinek figyelembevételével – a miniszter rendeletben szabályozza.

A 15. §-hoz

A tulajdonjog érintetlenül hagyása mellett – mivel a kulturális javak fennmaradása közérdek – az államnak gondoskodnia kell biztonságukról. Ezért helyezheti el – indokolt esetben – az Igazgatóság a veszélyeztetett kulturális javakat közgyűjteményekben, ez azonban nem jelenthet semmiféle „államosítást”.

A 16. §-hoz

A kedvezmények lehetnek természetbeni vagy pénzbeni juttatások (pl. restaurálás támogatása), ill. adó- és illeték kedvezmény. Ez utóbbit az EU adókedvezmény rendszeréhez hasonlóan kívánjuk kialakítani.

A 17–18. §-hoz

A kulturális javak megőrzéséhez szükséges források hiánya és a háborús pusztítások mellett „előkelő” helyet foglal el a kulturális örökséget veszélyeztető tényezők között a műtárgyak „illegális forgalmazása”. A műtárgyak, régiségek, bármennyire is bőségesen fellelhetők, korlátozott számban léteznek, s a források bizonyos idő múltán kimeríthetők. Ez növeli értéküket és kényességüket. Minthogy a műkincsek vándorlása a kereslet–kínálat törvényszerűségének megfelelően történik, a törvényesen felállított akadályokat az illegális forgalom határokat nem ismerve lépi át. Ez az a terület, ahol az egyes államok nemzetközi összefogás nélkül keveset tehetnek. Ebben az esetben is a gazdag örökséggel, ámde kevés gazdasági erőforrással rendelkező országok a legkiszolgáltatottabbak.

A tiltott kereskedelem a hatvanas-hetvenes években kezdett komoly méreteket öltetni. Ekkor alkotta meg az UNESCO a kulturális örökség védelmét szol-

gáló második nemzetközi egyezményt, az 1970. évi Párizsi egyezményt, amely a kulturális javak illegális kereskedelmét kívánja visszaszorítani. Ez az Egyezmény előírja a tagállamoknak, hogy szabályozzák a kulturális javak exportját.

A lopott vagy jogtalanul külföldre vitt kulturális javak nemzetközi visszaadásáról szóló UNIDROIT egyezményt hazánk is aláírta 1995. június 24-én. Az UNIDROIT Egyezmény szigorúbb előírásokat tartalmaz a jóhiszeműség bizonyítására, valamint különleges védelmet nyújt a kulturális javak legveszélyeztetettebb fajtáinak.

Az Európai Unió, amely a tagországok között teljes szabadkereskedelem létrehozása céljából jött létre, megengedi, hogy a tagállamok továbbra is korlátozzák a nemzeti kulturális örökségük részét képező kulturális javak kivitelét országuk területéről saját nemzeti törvényeik szerint (Római Szerződés 36. cikke). Ezeket a nemzeti törvényeket a többi tagállamnak is figyelembe kell venni. Ezen kívül az Európai Unió az európai kulturális örökség védelmében maga is meghatározta azokat a kulturális javakat, amelyek nem hagyhatják el az Unió külső határát.

A 19. §-hoz

A törvény a nemzetközi egyezményekkel és az EU jogszabályokkal összhangban felszámolja a kiviteli engedélyezéssel kapcsolatos intézményi széttagoltságot, egységes elveket vezet be, egységes központi adatlapot vezet be, és a kiviteli engedélyezés egységes áttekintését és nyilvántartását a közgyűjtemények szakértői munkáját összefogó országos központi szervre, az Igazgatóságra bizza. Ez a központi hatóság lesz az, amely a nemzetközi feladatokat, az EU jogszabályok által előírt kötelezettségeket végzi, végrehajtja.

A 20–23. §-hoz

Az 1969. évi 9. sz. tvr. alapján a kiviteli engedélyezés a kijelölt országos közgyűjteményekben történt központilag

nem összehangolt módon. A jelen törvény a kiviteli engedélyezési eljárásban is különválasztja a szakértői és a hatósági munkát.

Az engedély megadása továbbra is a múzeumok szakértői munkája alapján fog történni. Az egységesített eljárás részletes szabályait, beleértve az egységes engedélyezési űrlap bevezetését is, a miniszter rendeletben szabályozza.

Hagyaték csak rendkívül indokolt esetben, a tárgy védetté nyilvánításával tartható Magyarországon.

A törvény a kiviteli engedélyezési eljárást a nemzeti kulturális örökség általános és konkrét védelmének eszközeként kezeli. Ennek megfelelően a kiviteli engedély kiadását megelőző szakértői vizsgálat javaslatot tehet a kulturális tárgy védetté nyilvánítására.

A 24. §-hoz

A miniszter ugyancsak rendeletben szabályozza az engedélyezés részletes szakmai feltételeit, részletesen felsorolva a kulturális javak különböző fajtáira vonatkozó tilalmi vagy engedélyezési megkötéseket. Ezt a szakmai szabályozási jegyzéket a körülményeknek megfelelően időről-időre a miniszter módosíthatja.

A 25. §-hoz

Ez a rendelkezés összhangban van a Magyarország által aláírt e témában hozott nemzetközi egyezményekkel.

Az EU kulturális javak exportjáról szóló rendelete, ill. a kulturális javak visszaadásáról szóló direktívája az európai örökség, ill. az EU tagállamainak nemzeti kulturális öröksége védelmének érdekében minden tagállamban egy központi hatóság kijelölését vagy létrehozását írja elő, amely minden ilyen kérdésben jogosult eljárni.

[...]

A 50–51. §-hoz

A kulturális javak gondozásának hatósági feladatait a Művelődési és Közoktatási Minisztérium gyakorolja. E szerep tel-

jes értékű ellátásához az MKM már régóta nem rendelkezik elegendő személyzettel. Ezért egyes feladatokat a miniszter már 1965-ben, a 2/1965. (I.8.) MM sz., többször módosított rendelettel átruházott az országos múzeumokra, más központi szakmai feladatokat pedig a később létrehozott, majd 1990-ben megszüntetett Központi Múzeumi Igazgatóságra.

Az évek során a kulturális javakkal kapcsolatban számos új feladat jelentkezett (a kulturális javak védetté nyilvánításának, kiviteli engedélyezésének egységes szempontok szerinti szabályozása, központi nyilvántartás létrehozása a védetté nyilvánított kulturális javakról, régészeti jelentőségű védett földterületekről, a Magyarországról háborús események során, ill. más módon jogtalanul kivitt kulturális javak visszakövetelése, stb.). Ezen túlmenően a különböző nemzetközi egyezmények, hazánknak az Európai Unióhoz való csatlakozási szándékával összefüggő jogközelítés, ill. jogharmonizáció is kötelezi Magyarországot egy ilyen szervezet létrehozására.

A kulturális javak védetté nyilvánítása jelenleg a kijelölt országos múzeumokban szakáganként, egymástól függetlenül folyik. A védettség társadalmi súlyát nagymértékben csökkentette, hogy az Mtv. az első fokú hatósági jogkört és feladatokat is a múzeumokra ruházta át. A védettségi eljárás két összetevője a szakmai-tudományos munka és az államigazgatási teendők ellátása. E törvény szétválasztja a hatósági és szakmai feladatokat – összhangban a közigazgatás korszerűsítésével – s a hatósági jogkört az újonnan létrehozandó államigazgatási szervre, azaz az Igazgatóságra, a szakmai munkát pedig az arra kijelölt múzeumokra ruházta át.

A kulturális javak védelmének fontos feltétele a közhitelű nyilvántartás. Ennek az a célja, hogy az államigazgatási szervek, más hivatalok, hatóságok és a tudományos kutatás számára az adatok hozzáférhetőek legyenek. A védett tárgyak nyilvántartásának azonban szigorúan el kell különülniük a tulajdonosok személyi adatainak regisztrálásától, tekintettel a

személyes adatok védelméről szóló 1992. évi LXIII. tv. rendelkezéseire. Ez azt jelenti, hogy a nyilvántartásba vett javak tekintetében e törvény biztosítja információk adását, viszont a tulajdonosok adatai titkosak. A védett kulturális javak nyilvánossága nemcsak a védelem egyik fontos eszköze, hanem egyúttal tudományos forrásanyag is. Ezekon túlmenően az Igazgatóság nyilvántartása képezi az alapját a lopás vagy más bűncselekmények útján az országból jogtalanul kikerült kulturális javak visszakövetelésének is.

A kulturális örökség védelmének ugyancsak fontos eszköze a nyilvántartás. A régészetileg védett területek regisztrálása megtörtént (Magyar Nemzeti Múzeum, Budapesti Történeti Múzeum). Az Igazgatóság ezeket központilag tartja nyilván az ismerteté vált, de védetté nem nyilvánított régészeti lelőhelyekkel együtt.

Az Európai Unió kiemelten kezeli az illegális műkincsforgalom megakadályozását, ill. a jogellenesen külföldre került kulturális javak visszaszolgáltatását a tagországok számára, erről rendelkezik a már korábban felsorolt három EU jogszabály, melyek előírják a tagállamok részére egy központi hatóság létrehozását. Magyarországon ezt a feladatot az Igazgatóságnak kell ellátnia, szorosan együttműködve a hazai és külföldi intézményekkel és szervekkel (múzeumok, vám- és rendőri szervek). Fentiekből természetesen behozott javakkal kapcsolatos teendők ellátása is az Igazgatóság feladatai közé tartozik.

Az 52. §-hoz

E szakasz rögzíti a kulturális javak védelméhez, muzeális intézmények fenntartásához és működéséhez szükséges központi költségvetési hozzájárulás formáit.

III. részhez

Az 53. §-hoz

A könyvtárhasználati jog mindenkit megillet, azokat is, akik nem a nyilvános

könyvtárakat veszik igénybe: az iskolásokat például az iskolai könyvtár használatára, jöhetnek az iskolai könyvtár nem nyilvános könyvtár. A könyvtári ellátás rendszere ugyanis bővebb, mint a nyilvános könyvtári ellátás rendszere.

A nyilvános könyvtári ellátási rendszernek a fenntartása, amelyet minden állampolgár, illetve hazánkban tartózkodó külföldi személy igénybe vehet, az állam és a helyi önkormányzatok feladata.

A közpénzekből fenntartott nyilvános könyvtárak gyűjteményei nem szolgálhatnak részérdekeket.

Az 54. §-hoz

A nyilvános könyvtári alapkövetelmények meghatározásával garantálja az állam a könyvtári dokumentumokhoz és információkhoz való hozzáférést. E követelmények teljesítése által a könyvtár, illetve fenntartója jogosulttá válik központi állami támogatások megpályázására.

A művelődési és közoktatási miniszter jegyzéket vezet a nyilvános könyvtárakról.

Kivételt tesz e bekezdés szabálya az előző általános szabály alól a 71. § (1) bekezdése c., d., e., f., pontjaiban felsorolt feladatok ellátása esetén, ez esetekben a nyilvános könyvtárak jegyzékében nem szereplő könyvtár is kaphat az MKM fejezeti kezelésű címből költségvetési támogatást. Ezt a kivételt részben a kulturális örökség részét képező dokumentumok védelméhez, részben pedig a könyvtárak közötti szolgáltatási kapcsolatok működéséhez fűződő országos érdekek indokolják.

A törvénytervezet szerint a nyilvános könyvtári alapkövetelmények teljesítésére vonatkozó fenntartói nyilatkozat és kérelem nélkül bekerülnek a nyilvános könyvtárak jegyzékébe azok a könyvtárak, amelyek nyilvánossága ma is megkérdőjelezhetetlen és később is szükséges: a nemzeti könyvtár, a helyi önkormányzatok által fenntartott települési könyvtárak, a megyei könyvtárak, a törvény 63. § (2) bekezdése szerinti or-

szágos szakkönyvtárak és az állami egyetemek könyvtárai.

Ha a nyilvánosság bármely alapkövetelményét nem teljesíti valamelyik könyvtár, akkor a miniszternek az (5) bekezdés alapján joga van eljárni a könyvtárral, illetve a könyvtár fenntartójával szemben.

Az egyházak és más könyvtárfenntartók is kérhetik a könyvtárak felvételét a nyilvános könyvtárak jegyzékébe.

E törvény végrehajtási rendelete tartalmazza a jegyzék vezetésével kapcsolatos részletes szabályokat, a jegyzékbe való felvétel kérelmezésének módját, határidejét stb. is.

A (6) bek.-ben szabályozott véleményezési jog gyakorlására elsősorban a gyűjtemény védelme érdekében van szükség. Ha az önkormányzat úgy dönt, hogy könyvtárat tart fenn, vagyis gyűjteményt épít, akkor ennek csak úgy van értelme, ha biztosítja a gyűjtemény építésének a folyamatosságát. (Az elmúlt évek során drasztikusan megnőtt az ún. szünetelő, vagy éppen nyitva tartó, de egy év alatt egy dokumentumot sem vásárló könyvtárak száma (a 2700 önkormányzati könyvtárból 1985-ben 40, 1995-ben 407!). A véleményezési jog gyakorlása során a miniszter nem gátolja a képviselő-testületet döntési jogkörében, de felhívja figyelmüket a szakmai érvekre, s ezzel elősegíti, hogy a könyvtár és a fenntartó szempontjából is megfelelő megoldást találjanak.

Az 55. §-hoz

Az alapfeladatok teljesítésével válik a könyvtár nyilvános könyvtárrá. Ezáltal a könyvtárhasználat, illetőleg a hasonló feladatokat ellátó könyvtárak egységes ellátási rendszerbe illeszthetők.

Az 56–57. §-hoz

A törvény az EU irányelvekkel összhangban rendelkezik arról, hogy a könyvtárhasználónak milyen jogai és kötelezettségei vannak.

Az ingyenes alapszolgáltatások azt jelentik, hogy a könyvtárhasználónak in-

gyenesen joga van arra, hogy a könyvtárt megtekintse, bármilyen szabadpolcon elhelyezett könyvtári dokumentumot használhasson, megnézhesse a könyvtár állományát feltáró katalógusokat, tájékoztatást kapjon minden olyan könyvtári szolgáltatásról, amelyet a könyvtár végez, illetve amelyet a nyilvános könyvtári rendszer biztosít számára.

A könyvtárba történő beiratkozás teszi lehetővé, hogy a használó dokumentumot is kölcsönözzön.

Az 58. §-hoz

Szabályozni kell a könyvtárnak a könyvtárhasználóval szembeni kötelezettségét és jogát is. A mindenki számára egységes könyvtárhasználati szabályok mellett egy-egy könyvtár további, az előbbiekkal nem ellentétes, kiegészítő szabályokat is megállapíthat, amelyet minden könyvtárhasználóval ismertetnie kell.

Az 59. §-hoz

Az utóbbi évtizedben akadozott, sok esetben egyáltalán nem működött a könyvtárak közötti dokumentum-ellátás, jöllehet ez az egyik alapja a könyvtári rendszer működésének. Az országosan megszervezett könyvtárközi kölcsönzés teszi lehetővé, hogy a kistelepülések könyvtárhasználói ugyanazokhoz a dokumentumokhoz juthassanak hozzá, mint a főváros lakói.

A kötelezpéldány-szolgáltatás a nemzeti dokumentumtermés regisztrálásának alapja, e nélkül nem lehet nyomon követni a nemzeti kulturális örökség részét képező hungarikumot.

Jelenleg a nemzeti bibliográfiai számbavétel esetlegesen tartalmazza csak az audiovizuális dokumentumokat, jöllehet ezek a dokumentumok a nemzeti dokumentum-vagyon fontos alkotóelemei. Meg kell oldani tehát, hogy legyen egy olyan nyilvántartási rendszer, amelyből a kutató vagy az érdeklődő ezekről a dokumentumokról is tudomást szerez. Emellett a mősorszolgáltató szervezetek

archívumaiban őrzött dokumentumok adatai is részét kell hogy képezzék az említett nyilvántartási rendszernek, hiszen azok a dokumentumok is részei a kulturális örökségnek.

Jelenleg a könyvtári gyűjteményekben még nem igazán jelentős az elektronikus dokumentumok száma, de ez a szám hónapról hónapra növekszik, és a XXI. században meghatározó információhordozók lesznek. Ugyanakkor egyáltalán nem megoldott a dokumentumok szolgáltatása. A létrehozandó Neumann János Multimédia Központ és Digitális Könyvtár ezeknek a dokumentumoknak lesz országos szolgáltató központja. Olyan szerepe lesz a könyvtárnak, amit jelenleg egyetlen könyvtár – beleértve az Országos Széchényi Könyvtárat is – sem tud teljesíteni.

A 60. §-hoz

A nyilvános könyvtári rendszer működése érdekében központi szolgáltatásokat is fenn kell tartani. A nyilvános könyvtári ellátás olyan rendszert jelent, amelyben az erre alkalmas könyvtárak központi szolgáltatásokat végeznek, és a kisebb könyvtárak fogadják és olvasóik számára közvetítik ezeket a szolgáltatásokat.

A kisebb könyvtáraknak nyújtandó szolgáltatások fontos részét képezik azok a szakmai tevékenységek, amelyek hiányában a könyvtári információs hálózat nem tud működni, mert hiányoznak az egységes szakmai alapelvek. Ennek érdekében a Széchényi Könyvtár mellett létre kell hozni a Könyvtári Intézetet, az EU országok mintájára. Ez nem új intézmény alapítását és új státusok létrehozását, csupán a régi feladatok megújult körülmények közötti végzését jelenti.

A 61. §-hoz

A nemzeti könyvtár, az Országos Széchényi Könyvtár könyvtárak közötti szerepe primus inter pares szerep. Ezért feladatainak meghatározása a rendszer működése szempontjából alapvető.

E szerint a könyvtár átruházhatatlan feladata a kulturális örökség részét képező hungarikum gyűjtése, megőrzése, szolgáltatása, archiválása, a nemzeti bibliográfia készítése.

A 62. §-hoz

A fejlett könyvtárüggyel rendelkező országokban a nemzeti könyvtár és a Könyvtári Intézet irányításában részt vesz a társadalom különböző szervezetei által delegált képviselők által álló testület.

A 63. §-hoz

A tudományos és szakkönyvtári ellátásról történő rendelkezés teszi lehetővé, hogy a szakkönyvtárak és az egyetemi könyvtárak gyűjteményeiben őrzött dokumentumok is bekerüljenek a könyvtári rendszerbe, a könyvtárak bekapcsolódhassanak a központi szolgáltatásokat végző könyvtárak sorába, és ebben az esetben központi támogatásban részesülhessenek.

A 64. §-hoz

A törvény készítése során figyelembe vettük az UNESCO manifesztumát, amely a közművelődési könyvtárakról a könyvtári ellátás három szintjét határozza meg: településenként, régióként és országos szinten. Ennek megfelelően rendelkezik a törvény a községi, városi, megyei jogú városi, fővárosi és megyei önkormányzatok feladatairól. Az általános nyilvános könyvtári szolgáltatás biztosítása a helyi önkormányzatok kötelező feladata, összhangban az önkormányzati és a hatásköri törvénnyel. E feladat könyvtár fenntartásával, önkormányzati társulásban való részvétellel, illetve nyilvános könyvtár szolgáltatásának megrendelésével teljesíthető. Kivétel ez alól a megyei és a fővárosi önkormányzat, amelyek kötelesek könyvtárat fenntartani, hogy a törvény célkitűzésében megfogalmazottakat teljesíteni lehessen.

A 65. §-hoz

A községi, városi és fővárosi könyvtár egyrészt ellátja a nyilvános könyvtár általános alapfeladatait, másrészt gondoskodik arról, hogy gyűjteményét és szolgáltatásait a helyi igényeknek megfelelően alakítsa ki. Az eddigi gyakorlatól eltérően ez jelentős átalakulást eredményezhet például a különböző nemzetiségek által lakott települések könyvtárainak állományában, illetve az úgynevezett közhasznú információs szolgáltatást biztosító állományrészekben, melyek tulajdonképpen az állampolgári jogok és kötelességek gyakorlását segítő információkat kell a könyvtáraknak szolgáltatniuk. Fontos változás a helyismereti, helytörténeti kutatást segítő információk és dokumentumok gyűjtésének és szolgáltatásának kötelező feladatkénti megfogalmazása.

A fővárosi könyvtár speciális helyzetből adódóan nemcsak a települési könyvtárak feladatait látja el, hanem ennek központja köteles a megyei könyvtár feladatait is ellátni, természetesen a fővárosra vonatkoztatva.

A 66. §-hoz

A megyei könyvtár az országos könyvtári rendszer alközpontjaként biztosítja minden olyan település lakója számára az általános nyilvános könyvtári ellátást, ahol az önkormányzat nem képes önállóan vagy társulásban könyvtárat fenntartani. A szolgáltatás megrendelése esetén természetesen csak a legminimálisabb jogokat lehet biztosítani a lakosok számára. Szükséges ezért, hogy mindenki számára elérhető távolságban működjön nyilvános könyvtár. Ezt a szerepet kell egyrészt betöltenie a megyei könyvtárnak. Másrészt alközponti szerepéből adódóan a megye területén működő nyilvános könyvtárak működését kell segítenie, illetve biztosítani kell a települési könyvtárak csatlakozását az országos könyvtári rendszerhez.

A 67. §-hoz

A települési önkormányzat eldönthetik, hogy a nyilvános könyvtári ellátás feladatát könyvtár fenntartásával vagy nyilvános könyvtár szolgáltatásának megrendelésével teljesítik. Ha úgy döntenek, hogy önállóan vagy társulásban könyvtárat tartanak fenn, akkor – a gyűjtemény védelme érdekében – bizonyos garanciákra van szükség, amelyek biztosíthatják a települési könyvtárak alapadatainak hosszú távon való megvalósítását, hiszen a gyűjtemény megfelelő kialakításához több évtizedre van szükség. A végrehajtási rendelet részletezi majd a gyűjtemény nagysága szerint, hogy mi minősülhet a feladatellátás veszélyeztetésének.

A 68. §-hoz

A fenntartó határozza meg a könyvtár feladatait és használati szabályzatát. A feladat-meghatározást teljesíti egyrészt az alapító okirat kiadásával, másrészt az alap- és kiegészítő feladatok folyamatos figyelemmel kísérésével. A könyvtár használati szabályzatának meghatározása a korábbi jóváhagyási gyakorlattól eltérően került most a fenntartó hatáskörébe, ugyanis a könyvtár használatának szabályai több olyan döntést igényelnek, amelyek a könyvtár költségvetését közvetlenül érintik, így ezeket a döntéseket a fenntartónak kell meghozni.

A fenntartó jóváhagyja a könyvtár fejlesztésére vonatkozó tervet, terveket. A jogalkotó szerint nem a korábbi gyakorlat szerinti munkaterv jóváhagyása a döntő, hanem a fejlesztési tervek meghatározása, mert ezek szorosan kötődnek a fenntartó által meghatározott feladatok végrehajtásához, a jóváhagyott célok megvalósításához. A végrehajtás módja ezt követően már a könyvtár vezetőjének dolga és felelőssége.

A könyvtár fenntartója az előzőekben felsorolt fenntartói feladatok után jogosult és köteles értékelni is a könyvtár szakmai tevékenységét. Minthogy a fenntartó az ehhez szükséges szakmai ismeretekkel

általában nem rendelkezik, ezért szükséges, hogy az Országos Könyvtári Szakértői Névjegyzékben szereplő szakértők közreműködésével tegye meg.

A 69. §-hoz

E §-ban a törvény végrehajtásához szükséges miniszteri felhatalmazások szerepelnek a különböző kérdésekben való jogszabály kiadására.

Az ágazati irányítás keretében lényeges új szabály a fejlesztési terv kidolgozása az országos könyvtári informatikai hálózat és a nyilvános könyvtári ellátás rendszerének fejlesztésére. Ezt a tevékenységet hiányolta eddig legjobban a könyvtárak köre, az összehangolt fejlesztés ma már nélkülözhetetlen a gazdasági és a szakmai elvárások ismeretében egyaránt.

A fejlesztési terv kidolgozásával összefügg a miniszter lehetősége arra, hogy biztosítsa a könyvtári szolgáltatások összehangolását.

A szakfelügyeletre vonatkozó miniszteri feladat nem új szabály, de továbbra is szükséges a nyilvános könyvtári ellátás rendszerének megfelelő működése érdekében.

A 70. §-hoz

A könyvtár fenntartását alapvetően a központi és önkormányzati költségvetésből kell biztosítani. A könyvtár bevételei a működési kiadásoknak csak kis részét képezhetik, hiszen a könyvtár a könyvtárhasználók jogait a dokumentumokhoz és információkhoz való szabad hozzáférés terén nem korlátozhatja. Térítést csupán kiegészítő szolgáltatásaiért kérhet.

Az elmúlt évek során a könyvtárak állománygyarapítási kereteinek reálértéke jelentősen csökkent. Ezért szükséges a többi európai ország mintájára a fenntartók ösztönzése. Ezt oldja meg a törvény az állománygyarapítási keretek érdekelt-ségnövelő támogatásával.

A 71. §-hoz

Azok a könyvtárak, amelyek az itt felsorolt feladatok, tevékenységek valame-

lyikét végzik vagy abban részt vesznek, ennek a paragrafusnak a rendelkezései alapján kérhetik és kaphatják meg az igényelt támogatást. Ez a támogatási mód teszi lehetővé a nyilvános könyvtári ellátás rendszerének működését és fenntartását.

A 72. §-hoz

Az 59. §-ban meghatározott dokumentum-ellátási rendszer működéséhez szükséges finanszírozási feltételekről rendelkezik.

A 73. §-hoz

Az információs társadalom könyvtáraiban elengedhetetlen fontosságú, hogy felkészült, korszerű ismeretekkel rendelkező szakemberek dolgozzanak. Ennek értelmében a könyvtárostól meg kell követelni a felsőfokú végzettséget. Szakmai ismereteik bővítéséhez alapvetően fontos, hogy a könyvtári szakemberek minden nyilvános könyvtárt kedvezménytel látogathassanak.

[...]

V. részhez

A 92. §-hoz

A helyi önkormányzatokról szóló 1990. évi LXV. törvény 1. § (5) bekezdése értelmében a kötelezően ellátandó önkormányzati feladat- és hatáskörök meghatározásával egyidejűleg az Országgyűlés biztosítja az ellátásukhoz szükséges anyagi feltételeket, dönt a költségvetési hozzájárulás mértékéről és módjáról.

A (2) bekezdés e kötelezettségnek megfelelően az önkormányzatok adott költségvetési évet két évvel megelőző teljes működési kiadások intézményei működési bevételekkel csökkentett összegének 60 százalékában határozza meg a központi költségvetési hozzájárulás mértékét – amely ugyanakkor nem lehet kevesebb az azt megelőző költségvetési évre előirányzott összegnél – és normatívaként a hozzájárulás módját. Ezt a helyi

önkormányzatok lakosságárányosan kapják meg.

A (3) bekezdés rendelkezik a központi költségvetési hozzájárulás forrásának költségvetési helyéről, amely a Belügyminisztérium költségvetési fejezetén belül a Helyi önkormányzatok támogatásai, hozzájárulásai cím, a Normatív hozzájárulások alcím. Ugyancsak a Belügyminisztérium költségvetési fejezete tartalmazza a (4) bekezdés szerinti – (2) bekezdés alapján levezetett – érdekeltség-növelő támogatási keretet, amelynek célja az önkormányzatok finanszírozási helyzetének és döntéshozatalának pozitív befolyásolása, azaz a törvényben meghatározott feladatok teljesítését segítő önkormányzati finanszírozás kiegészítő támogatása.

Az (5) bekezdés meghatározza azokat a pénzügyi forrásokat, amelyek a Művelődési és Közoktatási Minisztérium fejezetén belül kapnak helyet s céljuk a közvetlen állami feladatok ellátása. A bekezdés ezek mértékét is a (2) bekezdésben megjelölt kiinduló összegből vezeti le.

A (6) bekezdés rendelkezik azon közművelődési és közgyűjteményi intézmények költségvetési előirányzatairól, amelyek az Országgyűlés, a minisztériumok, illetve az országos hatáskörű szervek fenntartásában működnek.

VI. részhez

A 93. §-hoz

A kulturális területen dolgozó közalkalmazottak foglalkoztatási garanciáját jelenti, hogy a törvény a létszám meghatározásánál nem a költségvetési szerv fenntartójának gazdasági helyzetét, hanem az alapfeladatok ellátását jelöli meg meghatározó tényezőként.

A 94. §-hoz

E rendelkezés azt kívánja biztosítani, hogy a közpénzekből fenntartott intézményekben alkalmazott munkavállalók morálisan és szakmailag megfelelő színvonalon képviseljék a kultúrát. Vannak azonban olyan feladatok, amelyekhez

nem feltétlenül a szakképzettség a legmeghatározóbb, hanem egy bizonyos olyan tevékenység, amely egyedi volta miatt szakképesítéshez nem köthető, vagy nem célszerű kötni, ezért a javaslat szerint a törvény felhatalmazást ad arra, hogy jogszabály alapján a szakképesítés alól felemelés adható.

A 95. §-hoz

A közalkalmazottak jogállásáról szóló törvénnyel összhangban szabályozza a javaslat a költségvetés alapján gazdálkodó intézmények magasabb vezető beosztású dolgozóira az e feladat ellátásához szükséges szakirányú felsőfokú végzettség kívánalmát.

VII. részhez

A 96. §-hoz

A hatályba léptető rendelkezéseknél különbséget kell tenni a II. rész tekintetében, mivel a törvényjavaslat itt olyan információs hálózat (közhiteles központi nyilvántartás) kiépítését írja elő, amelyhez hosszabb időt kell biztosítani.

A § (3) bekezdésében foglalt megoldást a 92. § (5) bek. a)–b) pontjánál a finanszírozás fokozatosan bevezetésre kerülő, eltérő aránya miatt kell alkalmazni.

A vegyes, illetve felhatalmazást tartalmazó rendelkezések biztosítják az új szabályozásra való áttérést.

[...]

RÖVIDESEN MEGJELENIK

a

Könyvtári Minerva 1996.

Az Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központjának kiadványa a Nemzeti Kulturális Alap támogatásával, 1995–96-ban végzett felmérés anyagát tartalmazza. Az ismertetett 1130 könyvtár név-, cím- és telekommunikációs adatain kívül a kiadvány tájékoztat a könyvtárak gyűjtőköréről, állományuk nagyságáról, feltáró eszközeikről, szolgáltatásaikról.

A két kötetbe foglalt fő rész két nagy egységre tagolódik: a budapesti könyvtárakat 5 csoportba (nemzeti, felsőoktatási, szak-, közművelődési és középiskolai könyvtárak) sorolva, a vidéki könyvtárakat pedig a települések, azon belül a könyvtárak neve szerinti betűrendben ismerteti. A minerva harmadik kötete a mutatókat tartalmazza.

A *Könyvtári Minerva 1996.* ára
3000,- Ft + ÁFA + postaköltség.

Megrendelhető írásban (faxon vagy email-en is) a következő címen:

Országos Széchényi Könyvtár
Könyvtártudományi Szakkönyvtár
1827 Budapest
Fax: 202-0804
Email: racz@oszk.hu

